

DANIŞTAY KARARLARI IŐIŐINDA İDARİ YARGIDA MENFAAT İHLALİ

Ahmet BAĞRIAÇIK*

Özet

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinde iptal davası; İdari işlemler(in)... iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan davalar olarak tanımlanmaktadır. İdari yargıda iptal davası açabilmek için, adli mahkemelerinden farklı bir şekilde ve doğası gereği bir genişleme kaygısı güdülmüştür. Gerekeçe ise, idari işlemin idare tarafından tek yanlı yapılması, yapılan işlemin icrai olması yani hemen uygulanabilmesi ve hukuka aykırılığı ispatlanana dek işlemin hukuka uygunluk karinesinden yararlanmasıdır. Tüm bu sebeplerden dolayı (ve tam yargı davasında aranan hak ihlali koşulu yerine) menfaat ihlali koşulunun aranması zorunluluk haline gelmiştir. Bu makalede menfaat ihlalinin anlamı, hukuksal rejimi ve tarihsel süreçte geçirdiği evreler ele alınacak olup; daha sonra somut yargı kararları ışığında çeşitli menfaat grupları açısından sorunlu alanlar göz önüne serilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler:İdari Yargı, İptal Davası, Menfaat İhlali, Menfaat Gruplarının Subjektif Dava Açma Ehliyeti.

ACCORDING TO THE DECISIONS BY DANIŞTAY BENEFİT BREACH OF IN JUDICIAL ADMINISTRATION

Abstract

Action for annulment of the Administrative Procedure Code, Article 2; Administrative actions (in) ... for cancellations by those interests are defined as violations of lawsuits. To open the annulment of the administrative jurisdiction, a court of a different nature and should concern the expansion is pursued in court. The reason for this to be done unilaterally by the management of the administrative process, so apply now to be executive of the transaction and the illegality is proven to benefit from the presumption, until compliance with the legal process. All these reasons (and instead sought infringement condition of full judicial proceedings) have become beneficiaries breach of condition must be sought. interest in this article means violation of the stage that had the legal regime of the historical process is to be addressed; then the problematic areas in terms of various

* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi (35. Madde)

interest groups will be studied in the light of judicial decisions in laying concrete considered.

Keywords:Administrative Jurisdiction, Action for Annulment, Benefit Breach Of, On The Power Of The Case Of Interest Groups.

GİRİŞ

Hukuk devletini gerçekleştirme araçlarından birisi ve belki de en önemlisi idarenin hukuki denetimi ya da başka bir deyişle idarenin hukuka uygun işlem veya eylem yapması ve bu hususun yargı yoluyla denetlenebilmesidir. Böyle bir gereksinime duyulan ihtiyacın sebebi; idarenin tek yanlı ve icrai işlem yapma yetkisiyle donatılmış olmasıdır.

İdarenin işlem ve eylemlerinin hukuki denetimini sağlamak için yargı denetiminden bahsederken, hiç kuşkusuz en önemli problemlerden birisi bu davayı kimin ya da kimlerin açabileceği sorunsalıdır. Dava açma ehliyeti olarak kavramsallaştırılan ve herhangi bir davada ilk inceleme konusunu oluşturan bu koşul, idari yargının adli yargıdan ayrılan niteliklerinden de birisini oluşturmaktadır.

Adli yargıda dava açma ehliyeti, Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) 50 ve devamında düzenlenmiş ve taraf ehliyeti, dava ehliyeti, kanuni temsilci ile dava açabilme vs. gibi konulardüzenleme konusu yapılmıştır. Bahsedilen bu düzenlemeler dava açma ehliyetinin “objektif” kısmını oluşturmaktadır. İdari yargıda dava açma ehliyeti ile ilgili ikili bir düzenleme mevcuttur. İdari Yargılama Usulü Kanunu (İYUK) m. 14 te ilk inceleme unsurlarından birisi olarak ehliyet sayılmıştır¹. İYUK m. 31 de ise ehliyetle ilgili HMK ya atıf mevcuttur². İYUK m. 14 düzenlemesi ve

¹ Madde 14 – 1. Dilekçeler Danıştay’da Evrak Müdürlüğüne kaydedilir ve Genel Sekreterlikçe görevli dairelere havale olunur.

2. Bölge idare, idare ve vergi mahkemelerinde dilekçeler, evrak bürosunca kaydedilerek ilgili mahkemelere havale olunur. Dilekçe sahibine evrakın tarih ve sayısını gösterir ücretsiz bir alındı kâğıdı verilir.

3. Dilekçeler, Danıştay’da daire başkanının görevlendireceği bir tetkik hakimi, idare ve vergi mahkemelerinde ise mahkeme başkanı veya görevlendireceği bir üye tarafından:

a) Görev ve yetki,

b) İdari merci tecavüzü,

c) *Ehliyet*,

d) İdari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olup olmadığı,

e) Süre aşımı,

f) Husumet,

g) 3 ve 5 inci maddelere uygun olup olmadıkları,

Yönlerinden sırasıyla incelenir.

m. 31 uyarınca HMK hükümleri dava açma ehliyeti bakımından “objektif dava ehliyeti”ni düzenlemektedir. İYUK m. 2 de ise³ dava açma ehliyetinin “sübjektif” yönünü oluşturan, adli yargıdan bu anda ayrılan ve “menfaat ihlali” koşulunu öngören “sübjektif dava ehliyeti” düzenlenmiştir. Doktrinde savunulan genel fikir idari yargının adli yargıdan ayrılan yönlerinden birinin de menfaat ihlaline yüklenen anlamda saklı olduğu yönündedir⁴.

Çalışmanın konusu “sübjektif dava ehliyeti” ve tabii ki menfaat ihlali olacak olup, “objektif dava ehliyetine değinilmeyecektir⁵. Yeri gelmişken, çalışmanın içeriği bakımından, menfaat ihlali ile doğrudan bağlantılı olarak İYUK m. 2 de yapılan değişiklikler ve bunların içtihadı yansıması, çeşitli menfaat grupları açısından menfaat ihlalinin yargı organlarınınca değerlendirilmesi yapılacaktır. Hemen belirtmek gerekir ki, menfaat ihlali ve daha genel ifadeyle ehliyet meselesi içerisinden çıkılması zor bir meseledir. Dolayısıyla bu çalışmada menfaat gruplarında sınırlamaya gidilmiştir.

² Madde 31 – 1. Bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda; hakim in davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi, *ehliyet*, üçüncü şahısların davaya katılması, davanın ihbarı, tarafların vekilleri, feragat ve kabul, teminat, mukabil dava, bilirkişi, keşif, delillerin tespiti, yargılama giderleri, adli yardım hallerinde ve duruşma sırasında tarafların mahkemenin sükûnunu ve inzibatını bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemler ile elektronik işlemlerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır. Ancak, davanın ihbarı ve bilirkişi seçimi Danıştay, mahkeme veya hakim tarafından re ‘sen yapılır.

2. Bu Kanun ve yukarıdaki fıkra uyarınca Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa atıfta bulunulan haller saklı kalmak üzere, vergi uyuşmazlıklarının çözümünde Vergi Usul Kanununun ilgili hükümleri uygulanır.

³ Madde 2 – 1. İdari dava türleri şunlardır:

a) İdarî işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından

dolayı iptalleri için *menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan* iptal davaları.

⁴ GÖZÜBÜYÜK, Şeref; Amerika Ve Türkiye’de İdarenin Kaza Denetlenmesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1961, s. 59; TEKİNSOY, Ali Orhan; İptal Davaları ve Dava Ehliyeti, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001, s. 148; YÜCESOY, Ayşe Aslı; İptal Davalarında Menfaat, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s. 48.

⁵ Objektif dava ehliyeti ile ilgili bkz. KAPLAN, Gürsel; Danıştay Kararları ve İlgili Özel Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet, İÜHF M C. LXIX, S.1 -2, 2011, s. 349-390,

A- 2577 SAYILI İDARİ YARGILAMA USULÜ KANUNU'NUN 2. MADDESİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

İdari yargının adli yargıdan ayrılan en önemli özelliklerinden birisi olan iptal davası açabilme olasılığı ve bu davanın kendine özgü bir durumunu oluşturan “objektifliği”, yargılama usulünde bir genişleme eğilimi gösterilmesine yol açmış ve bu davayı açabilmek için hak ihlali yerine menfaat ihlali gibi daha geniş bir kavram öngörülmüştür⁶. Menfaat ihlali, açılacak bir davaya ilişkin olarak davacıyla işlem arasında kurulabilecek minimum ilgiyi ifade etmektedir⁷.

Danıştay’ın, ehliyetle ilgili kararlarında, eskiden olduğu gibi, yeni kararlarında da, kabul ettiği bazı ölçütler bulunmaktadır. Danıştay’a göre, iptal davası açacak olan kişinin ihlal edilen menfaatinin, “meşru”, “kişisel” ve “güncel” bir menfaat olması gerekmektedir⁸. “*Meşru menfaat, iptal davasını açan kişinin, hukuka uygun bir korunmadan faydalanmak istemesi anlamına gelmektedir.*”⁹ “*Güncel menfaat, davanın açılması sırasında var olan, aktüel ilgiyi, alakayı ifade etmektedir.*”¹⁰ Davanın açılması sırasında var olan, bu aktüel ilginin, dava sonuçlanıncaya kadar devam edip etmeyeceğine ilişkin olarak Danıştay kararlarında istikrar bulunduğu söylenemez. Danıştay, bazı kararlarında, davanın açıldığı anda var olan menfaatin yeterli olduğunu¹¹, davanın sona ermesine kadar

⁶ OKAY, Suphi N.; İdare Davalarında Görev Ve Yetki, Dava Ve Husumet Ehliyeti Süreşımı Ve Mercî Tecavüzü Meseleleri – Danıştay Karar ve İçtihatları, Kanaat Basımevi, Ankara 1946, s. 79; HANAĞASI, Emel; Davada Menfaat, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. Önsöz, X.

⁷ ALTUNDİŞ, Mehmet; İdari Yargıda Dava Açma Ehliyeti, TBB Dergisi, Sayı 69, 2007, s. 353-354; GÖZÜBÜYÜK, Şeref; Yönetmelik Yargı, Turhan Kitabevi, Ankara 2013, s. 169; ÖZAY, İl Han; Günışığında Yönetim II Yargısal Korunma, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 154.

⁸ GÖZÜBÜYÜK, s. 175; DİDDK, E. 2008/860, K. 2009/2836, T. 10.12.2009 (Kazancı)

⁹ ALTUNDİŞ, s. 355.

¹⁰ ALTUNDİŞ, s. 356.

¹¹ “...gibi döneysel düzenleyici işlemlerin uygulandığı dönemde bu işlemlere karşı açılan davalarda kararın yürürlükten kaldırıldığından bahisle “karar verilmesine yer olmadığına” karar verilmesi halinde bu gibi işlemlerin yargısal denetiminin yapılamaması sonucu doğacağından tesis edildikleri tarih itibarıyla yargısal denetimlerinin yapılması gerekir.” Detaylı bilgi için bkz. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu (DİDDGK), 24.2.2005, E. 2002/494, K. 2005/63 (www.kazanci.com(Kazancı)); Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu (DVDDGK), 3.12.2004, E. 2004/122 K. 2004/149 (Kazancı); “*Davalı idarenin,*

devam etmesinin gerekmediğine karar vermiştir. Bazı kararlarında ise, ki bunlar genelde eski kararlardır, davanın açıldığı sırada var olan menfaatin, dava sonuçlanıncaya kadar devam etmesinin zorunlu olduğunu karara bağlamıştır¹². İlerde doğabilecek bir hak nedeniyle açılan davalarda da Danıştay menfaat ihlalini kabul etmemektedir¹³. Conseil d'Etat, dava açıldığı anda mevcut olan menfaatin dava sonuçlanıncaya kadar devam etmesini aramamaktadır¹⁴. Özellikle Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) kararlarında, menfaatin güncel olması ve dava sona erene kadar devam etmesi içtihadı yerleşmiştir¹⁵. Aranılan menfaatin aynı zamanda kişisel olması gerekmektedir. “*Kişisel menfaat, kişinin doğrudan kendisiyle ilgili olmayan konularda dava açamaması anlamına gelmektedir.*”¹⁶ Menfaatin kişisel olması koşulu işlemin doğrudan dava açacak kişiye karşı yapılması zorunluluğunu gerektirmez. Doğrudan ilgili hakkında açılmasa da dolaylı olarak etkilenen kişi menfaatinin etkilendiğinden bahisle dava açabilir¹⁷. Başlarda Danıştay’ın kişisel menfaatin tespitinde daha sınırlayıcı bir uygulama içinde olduğu görülmekteydi. Ancak son yıllarda Danıştay’ın kişisel menfaatin

davacıyı, dava neticelenmeden daha üst düzeyde Genel Müdürlük Fen ve Teknik Kurulu Müşavirlik Üyeliğine atadığı ve bu nedenle dava ile bir illiyet rabitası kalmadığını iddia etmekte ise de, idari işlemler, tesis edildiği andaki hukuki durumlara göre kanuna aykırı olup olmadığı yönünde incelenir ve davacının da daha sonra başka bir göreve nakli, dava ile illiyet rabitasını kesmez” Danıştay (Dan.) 5. D, 21.05.1975, E. 1974/7154, K. 1975/2997, Amme İdaresi Dergisi, C. 8, S. 2, Haziran 1975, s. 221; Benzer yönde, Danıştay Dava Daireleri Kurulu (DDDK), 03.02.1967 E. 1966/499, K. 1967/166, Danıştay Kararları Dergisi, C. 111-114, s. 75; Dan. 10. D, 10.4.2000, E. 1997/6341, K. 2000/1372 (Kazancı)

¹² Dan. 6. D, 29.03.1967, E. 1963/1569, K. 1967/825, Danıştay 6. Daire Kararları, 1965-1977, s. 611.

¹³ Dan. 10. D, 4.6.1997, E. 1997/576 K. 1997/2171 (Kazancı); Dan. 10. D, 14.4.1997 E. 1997/1372, K. 1997/1314 (Kazancı)

¹⁴ ÇAĞLAYAN, Ramazan; İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Güncellenmiş 6. Baskı, Ankara 2015, s. 403.

¹⁵ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) 3.D, 26.5.2004, E. 2003/266 K. 2004/885 (Kazancı); AYİM 1.D, 27.11.2007, E. 2007/806 K. 2007/1138 (Kazancı) Bu kararda karşı oy öncelikle okunmayı hak etmektedir. Menfaatin güncel olması ile ilgili detaylı bilgi için ayrıca bkz. KAYA, Cemil; İptal Davalarında Menfaatin Aktüel Olması Şartının Anlamı Ve Kapsamı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1, 2008.

¹⁶ ALTUNDIŞ, s. 356.

¹⁷ ÖZDEK, Yasemin; İptal Davalarında Menfaat Koşulu, Amme İdaresi Dergisi, C. 24, S. 1, 1991, s. 109.

tespitinde daha genişletici bir uygulama içine girdiği görülmektedir¹⁸. Özellikle çevre hukuku ve çevre hakkıyla ilgili davalar göz önüne alındığında kişisel unsurunun önemini yitirdiği gözlemlenmektedir¹⁹. Kolektif işlemler açısından ise Danıştay'ın menfaat ihlali içtihadı değişiklik göstermektedir. Kolektif bir işleme karşı, bu işleme muhalif kalanlar tarafından dava açabilmek için belirli koşulların gerçekleşmesi gerekmektedir²⁰.

Menfaat ihlali ile ilgili içtihatlarla geçmeden önce 2577 sayılı kanunda “menfaat ihlali”nin düzenlenmesine ve tarihi süreç içerisinde yaşadığı değişime bakmak gerekmektedir.

1- İYUK m. 2'nin İlk Hali

20/1/1982 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun ilk halinde “İdari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan iptal davaları” deniyordu ve menfaat ihlali için herhangi bir önkoşul öngörülmemekteydi.

1994 yılında yapılan değişikliğe kadar içtihat bu yönde oluşmuşken, menfaat ihlalinin bu kadar geniş yorumlanmasının idarenin istikrarını bozabileceği ve idarenin sürekli dava tehdidi altında kalacağı yönünde eleştiriler olmuş, nitekim bu durum bazı kararlara da yansımıştır²¹. İptal davasının objektif bir nitelik taşıması eleştirilere verilecek ilk cevap olacaktır. Ayrıca, idarenin sürekli dava tehdidi altında kalması yaptığı işlem hukuka uygun ise herhangi bir sorun teşkil etmeyecektir. Eğer menfaatleri ihlal edilenlerin hakları ile idarenin istikrarının bozulması

¹⁸ YILDIRIM, Turan; İdari Yargı, 2. Baskı, Beta Yayını, 2010, s.387-393.

¹⁹ DEMİRKOL, Selami; İdari Yargılama Usulü'nde Ehliyet Olgusu (Sübjektif Ehliyet Bağlamında Menfaat İhlali Pratiğinin ‘Çevre Hakkı’ Duyarlılığı ile Bulduğu Yansıma)”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, C. 15, S. 1, 2012, s. 12.

²⁰ Konuyla alakalı bir karar için bkz. Dan. 6. D, 4.4.2012, E. 2011/9148 K. 2012/1541 (Kazancı)

²¹ “...işçilerin çalıştığı kurumun özelleştirilmesine yönelik idari tasarruflarla menfaat ilgisi kurulabilmesi için ancak o işletmeye talip olmaları gerektiği, aksi yaklaşımın idari dava tehdidi nedeniyle idari istikrarı engelleyecek sonuçlar doğuracağı gerekçeleriyle davayı ehliyet yönünden reddeden mahkeme kararında hukuki isabet bulunmamaktadır” Dan.10.D.09.06.1998,E.1997/2003,K.1997/2445http://emsal.danistay.uyap.gov.tr/VeriBankasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet Erişim Tarihi: 13.12.2015

kıyas gerektirecek ve çatışan iki durum ise hukuk devletinin korunması adına istikrarın bozulmasına göz yumulmalıdır.

2- 4001 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklik

İdarî Yargılama Usulü Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 4001 Sayılı ve 10.6.1994 Kabul Tarihli Kanuna göre 6.1.1982 tarih ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 2. maddesinin (1) numaralı fıkrası; "*İdari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için, çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren hususlar hariç olmak üzere, kişisel hakları ihlal edilenler tarafından açılan iptal davaları*" şeklinde değiştirilmiştir.

Bu değişiklikte birlikte dava açma ehliyetine kısıtlı da olsa bir sınırlama getirilmiş ve belirli konular hariç olmak üzere idari yargıda iptal davası açabilmek için menfaat ihlalden çok daha dar kapsamlı olan kişisel bir hak ihlali yeni bir ölçüt olarak getirilmiştir. Bu dönemde açılmış bir davaya baktığımızda değişiklik gereği Danıştay bu ibareyi kararında işlemekle birlikte, istisnai hallere girmemesine rağmen dava açma ehliyetini geniş yorumlamıştır²².

İYUK m. 2'de yapılan değişikliğin gerekçesi oldukça ilginçtir. Değişiklik gerekçesinde hemen dikkati çeken husus, idari yargı adli yargı ayırımının en temel hususunun gözden kaçırılmasıdır. "*6.1.1982 tarih ve 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Yasası'nın 2. maddesi genel hukuk sistemine aykırı biçimde gelişmiştir. İdarî dâvalarda taraf ehliyeti*

²² "...iptal davasının, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun değişik 2 nci maddesinin 1/ (a) bendinde idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren hususlar hariç olmak üzere kişisel hakları ihlal edilenler tarafından açılan davalar olarak tanımlandığı: davacı Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyinin, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı ile getirilen düzenlemeden dolayı kişisel haklarının ihlal edilmediği, iptali istenilen işlemle davacı arasında ciddi ve makul bir menfaat ilgisi olmadığı gerekçesiyle, davanın ehliyet yönünden reddine karar verildiği...davacı Türk Tabipleri Birliğinin kendi görev alanı ve yetkileriyle ilgili konularda dava açabileceği anlaşılmakta olup; Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan yönetmelik ile getirilen düzenlemeler ile yukarıda belirtilen yükümlülükleri yerine getirmekle sorumlu Türk Tabipleri Birliği arasında menfaat alakasının bulunduğu kabulü gerektiğinden, davanın ehliyet yönünden reddi yolundaki kararda hukuki isabet görülmemiştir."DİDDGK, 8.3.1996, E. 1995/913 K. 1996/143 (Kazancı)

hususundaki usulsüzlük idari mahkemelerde ve Danıştay'da iş hacmini gereksiz biçimde artırmıştır. Bu durum, hususi hukuktaki hak ve ehliyetin tatbikatında da eşitsizlik doğurmuştur. Taraf ehliyeti, dâvada taraf olabilme yeteneğidir. Taraf ehliyeti, medenî hukuktaki medenî haklardan istifade ehliyetinin medenî usul hukukundaki büründüğü şekildir. Gerçekten kimlerin taraf ehliyetine sahip oldukları Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 38. maddesi ile Medeni Kanun'un 8. ve 46. maddelerinde açıklanmıştır. Bu genel kaideye rağmen 6.1.1982 tarih ve 2577 sayılı "İdarî Yargılama Usulü Kanunu"nun başta 2. maddesi olmak üzere ilgili maddelerinde dâva ve taraf ehliyeti yanlış değerlendirilmiş ve (menfaatleri ihlal edilenler) deyimi geniş yorumlanarak, esasta dâva ehliyetine sahip olmayan kişilerin de, idari yargıda iptal ve tam yargı dâvaları açma talepleri kabul edilmiş ve dâvalar buna göre görülerek hükme bağlanmıştır²³".

Bu değişiklik Anayasa'nın 2, 36, 125 ve 142. maddelerine aykırı olduğu savıyla Danıştay 5. Dairesi tarafından Anayasa Mahkemesi'nin önüne getirilmiştir. Anayasa mahkemesi verdiği kararda; "İtiraz konusu yasa kuralıyla, idari işlemlere karşı iptal davası açabilmek için, idare hukukunun genel esaslarına aykırı biçimde idari işlemin davacının "kişisel hakkını ihlal" etmiş olması koşulu getirilerek hak arama özgürlüğü kısıtlanmış ve birçok işleme karşı dava yolu kapatılmıştır. İdarî yargı denetimini sınırlayan itiraz konusu kuralın hukuk devleti ilkesi ile bağdaştığı söylenemez... Anayasa'da sayılan ayırık durumlar dışında idarenin eylem ve işlemlerinden kimilerinin yargı denetimine bağlı olmaması sonucunu doğuracak nitelikteki bir yasal düzenleme, Anayasa'nın 125. maddesinin birinci fıkrasındaki buyruğa aykırı düşer. İtiraz konusu kuralla, idari işlemlerin kimileri hakkında davacı olabilme "kişisel hak ihlali" koşuluna bağlanarak Anayasa'nın 125. maddesine aykırılık oluşmuştur...1602 sayılı Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Yasası'nın 21. maddesine göre, iptal davası açabilmek için "menfaat ihlali" yeterli iken, 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Yasası'nın 2. maddesinin (1-a) bendinde yapılan değişiklik sonucu, bu Yasa'nın uygulanması bakımından, "kişisel hak ihlali"nin davacı olabilmenin koşulu olarak kabul edilmesi ile askerî ve sivil idari yargı düzeni arasında açıklanabilmesi olanaksız farklılık yaratılmıştır... İdarî işlemlere karşı

²³Anayasa Mahkemesi (AYM), E. 1995/46, T. 1995/49, K. 21/9/1995, RG. 27.12.1996, S. 22860.

dava açılabilmesi için "kişisel hakkın ihlal edilmesi" koşulunun getirilmesiyle soyut, genel ve gayri şahsî olan "düzenleyici tasarruflar"a karşı yargı yolu daraltılmıştır. Böylece, idarenin düzenleyici işlemlerine karşı uygulanmalarını beklemeden dava açılması güçleştirilmekle, Anayasa'nın 125. maddesinin birinci fıkrasına aykırılık oluşturulmaktadır²⁴" gerekçelerine yer vererek iptal kararı vermiştir.

İlgili karara yazılan karşı oyda, şu cümleler dikkate değer. "Böyle bir düzenlemeyle soyut, genel ve gayri şahsî olan "düzenleyici tasarruflar"a karşı yargı yolunun kapatıldığı düşüncesi de çoğunluk görüşünde yer almıştır. Yönetmelik, genelge ve tebliğ gibi düzenleyici metinlere karşı, çıktığı anda iptali için yargı yoluna başvuru kapatılsa bile daha sonraki uygulama evresinde somutlaşan kişisel hakların ihlali durumunda dava açma olanağı bulunmaktadır. Buradan dava açma yolunun kapatıldığı sonucu da çıkarılamaz." Böyle bir sonuç bizi, düzenleyici işlemlerin herhangi bir birel işlemle uygulanmadığı durumlarda yürürlüğe girmediğini kabul etmek gibi bir yanlışa sürükleyebilir. Bu nedenle yukardaki ifadeye katılmadığımı belirtmek isterim. Ancak Danıştay verdiği bir kararda benzer ifadelere yer vermiştir. "Bütçe Uygulama Talimatının 5.2.1 - 5.2.4 - 5.2.5 maddelerinde yer alan düzenleme ile devlet memuru olarak görev yapanlar ile bunların bakmakla yükümlü oldukları aile bireylerinin dış tedavilerine ilişkin usul ve esaslarla bu tedavi bedellerinin ödenmesine ilişkin hususlar belirlenmiştir." İlgili hükümlerin iptali için açılan davada, "ortada, gerek davacı ve gerekse bakmakla yükümlü olduğu aile bireyleri hakkında, dış tedavisinin yapıldığına veya böyle bir tedavi bedelinin ödenip ödenmeyeceğine dair hukuken başlatılmış ne bir süreç ne de bir uyumsuzluk bulunmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Bu itibarla davacının, yukarıda anılan dava konusu Bütçe Uygulama Talimatıyla aktüel, kişisel menfaat ilgisi henüz kurulmuş değildir. Davacının, anılan düzenlemenin kendisi hakkında uygulanması halinde, uygulama istemiyle birlikte söz konusu düzenlemeyi de dava konusu edebileceği açıktır²⁵".

Anayasa Mahkemesi verdiği iptal kararının yürürlük tarihini, uygulamada boşluk oluşmaması adına 3 ay ertelemiş ve bu süre içerisinde yasa koyucunun yeniden düzenleme yapmasına imkan sağlamıştır. Ancak yasa koyucu yeni düzenlemeyi ancak 2000 yılında yapmış ve bu 1994-

²⁴ AYM,E. 1995/27, K. 1995/47, T. 21/9/1995 (Kazancı)

²⁵ Dan. 5. D, 28.7.2003 E. 2003/2079 K. 2003/3335 (Kazancı)

2000 yılları arasında boşluk doldurulamamıştır. Danıştay’ın bahsedilen bu süre zarfında nasıl kararlar verdiği önemlidir. Nitekim Danıştay bu dönemde verdiği kararlarda İYUK m. 2’nin ilk halini uygulamaya devam etmiş ve gerekçe olarak da “doktrin ve içtihada” vurgu yapmıştır. Örnek olması açısından Danıştay “*İdari dava türlerinden iptal davalarının tanımı ve tanımı kapsamındaki sübjektif ehliyet koşulu konusunda mevzuat boşluğu var olmakla birlikte: iptal davasının içtihat ve doktrinde belirlenen hukuki nitelikleri göz önüne alındığında, idare hukuku alanında tek taraflı irade açıklamasıyla kesin ve yürütülmesi zorunlu nitelikte tesis edilen idari işlemlerin ancak bu idari işlemle meşru, kişisel ve güncel bir menfaat ilgisi kurulabilenler tarafından iptal davasına konu edilebileceğinin kabulü zorunludur*²⁶” değerlendirmesinde bulunmuştur²⁷.

3- 2000 Yılı “Eskiye Dönüş”

Anayasa Mahkemesinin yürürlük tarihini 3 ay ertelemesi ve yasa koyucunun düzenlemede gecikmesi sonucu oluşan boşluğu ve doğurduğu sonucu değerlendirdikten sonra 2000 yılında yapılan değişikliğe değinebiliriz. 8/6/2000 tarih ve 4577 sayılı kanunun 5. maddesiyle “İdarî işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan iptal davaları” yönünde değişiklik yapılmış ve deyim yerinde ise “eskiye dönüş” gerçekleşmiştir.

1994 yılında yapılan değişiklik ve Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararı sonrasında 2000 yılında yapılan düzenlemeyle birlikte ilk hale dönülmesinde yasa koyucunun, Danıştay’ın ısrarla bahsettiği “*İdare Hukuku alanında iptal davaları; idari işlemler hakkında, yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan davalar olarak tanımlanmıştır. İdari işlemlerin hukuka uygunluğunun yargı yoluyla denetimini amaçlayan iptal davasının görülebilmesi için ön koşullardan olan davacının sübjektif ehliyetinin yargı yerince takdir*

²⁶ Dan. 10. D, 21.12.1998 E. 1996/4937 K. 1998/6853 (Kazancı)

²⁷ Anayasa Mahkemesinin ilgili iptal kararı özelinde menfaat ihlali değerlendirmesi için bkz. KOÇAK, Mustafa; Hukuk Devleti Kavramı Açısından İdari İptal Davalarında Menfaat İhlali veya Hak İhlali Koşulu, Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 10, S. 1 – 3, 1996, s. 117 – 148.

*edilebileceği de açıktır*²⁸” içtihadına kıymet verdiği ve menfaat ihlalinin değerlendirilmesini yargıya bıraktığı sonucu çıkarılabilir.

4- İdari Yargıda İş Yükünün Azaltılması Amacıyla Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağıyla İYUK m. 2’deYapılması Düşünülen Değişiklik

Adalet Bakanlığı tarafından 12.10.2015 tarihinde ilgili kurum ve kuruluşlara gönderilmek üzere hazırlanan “İdari Yargıda İş Yükünün Azaltılması Amacıyla Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı”nda İYUK’da birçok değişiklik öngörülmüş ve m. 2 hükmü de bu değişikliklerden nasibini almış ve “2577 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine “menfaatleri” ibaresinden sonra gelmek üzere “doğrudan” ibaresi eklenmiş” tir²⁹.

Gerekçeye göre; “...uygulamada menfaat kavramının çok geniş yorumlandığı ve bu durumun hakkın kötüye kullanımına neden olduğu görülmektedir. Bu itibarla maddeye eklenen “doğrudan” ibaresiyle iptal davası açılabilmesi, iptali istenilen işlemle idari işlemin kişiye olan etkisi arasında makul ve ciddi bir ilişkinin yanında aralarında kuvvetli bir bağın bulunmasına bağlı tutulmaktadır. Dolayısıyla iptal davası açacak olan kişi idari işlemin iptal edilmesinde menfaati olduğunu, söz konusu idari işlemin yarattığı hukuki durumun tarafı veya doğrudan yararlananı olduğunu ortaya koymak zorundadır.” İlgili gerekçede “çok geniş yorumlama” ve “hakkın (nasıl) kötüye kullanıldığı” yönünde doyurucu ifadelere rastlamak ne yazık ki mümkün değildir.

Yine gerekçeye göre; “...iptali talep edilen işlemde menfaati olumlu olarak etkilenen kişilerin varlığı da göz önüne alındığında idari işlemin iptalinde menfaati bulunanlar ile bulunmayanların haklarının korunmasında bir denge sağlanmış olacaktır.” Açıkçası bu ifadeden ne anlaşılması gerektiği belirsizdir. Kanuna “doğrudan” ibaresinin eklenmesi ile menfaati ihlal edilen ile edilmeyen arasında kurulması planlanan dengenin bağlantısının kurulması güçtür. Ayrıca herhangi bir

²⁸Dan. 8. D, 16/05/1997 E. 1997/495, K. 1997 /1683 <http://www.kararara.com/danistay/dnsty9/dnstyk8432.html> Erişim Tarihi: 13.12.15

²⁹<http://www.kgm.adalet.gov.tr/DUYURULAR/%C4%B0dari%20Yarg%C4%B1%20Kanun%20Tasar%C4%B1s%C4%B1%20Tasla%C4%9F%C4%B1%20ve%20Kar%C5%9F%C4%B1la%C5%9Ft%C4%B1rma%20Tablosu.pdf>, s. 2. Erişim Tarihi: 30.07.2016

idari işlem nedeniyle menfaatin ihlal edildiği iddia edildiği takdirde geriye dönüp kimlerin menfaati ihlal edilmemiş bir bakılım gibi bir matematik hesabına girilmesi pek tabidir ki hukuk mantığıyla uyuşmaz³⁰.

Değnilmesi gereken bir başka nokta ise, 4001 Sayılı ve 10.6.1994 Kabul Tarihli Kanunla İYUK m. 2’de yapılan ve yukarıda detaylı bir biçimde değnilen değışikliğin gerekçesi ile taslakta yapılmak istenen değışikliğin gerekçelerinin benzerlik taşıdığıdır. 1994’deki gerekçede geçen “iş yükünün artması” ibaresi ile taslağın başlığını oluşturan “İdari Yargıda İş Yükünün Azaltılması Amacıyla”ibaresinin aynılığı; her iki değışiklik gerekçesinde de “geniş yorumlamanın” yanlış uygulamalara sebebiyet verdiği vurgusu dikkatten kaçmamaktadır. Farklılık olarak ise 1994’deki değışiklikte argüman olarak adli yargıdan medet umulmuşken; taslakta dava sayısının azaltılması bağın kuvvetlenmesi yöntemiyle sağlanmaya çalışılmaktadır.

İlgili tasarı taslağı adı üstünde bir “taslak” olması ve uygulanabilir bir yeteneğe sahip olmamakla beraber, “menfaat” üzerine yapılması düşünülen bu değışikliğin arka planında yasa koyucunun ya da hükümetin konuyla ilgili endişelerinin devam ettiğinin ve idari yargı yerinde dava açılması olasılığını azaltma yönünde bir eğiliminin olduğu intibasını gözler önüne sermektedir. Bu endişeyle alakalı olarak Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Ankara Şubesi’nin Ulus Tarihi Kent Merkezi’nde Büyükşehir Belediyesi’nin çalışmalarıyla ilgili açtığı davayı

³⁰“Burada vurgulanması gereken birel işlemin muhatabı olan kişi ile işlemlerle ilgili bağı kurarak dava etmek isteyen kişi arasında bir çıkar çatışmasının bulunmasının gerekmediğidir. Soru, “açacağın dava sonucunda o kişinin o statüden yararlanmamasında veya ona daha az yükümlülük getirilmemesinde senin menfaatin ne?” sorusu değildir. Onun menfaati, bir başkasının menfaatini engellemekte değil, kendisiyle veya sahip olduğu bir nesne ile benzer durumda olan bir kişi ya da nesneye hukuk kuralları ile tanımlanmış statünün özelliklerini taşımamasına karşın ondan daha olumlu veya daha az olumsuz bir statünün verilmesini engellemek ve hukuk devletinin nesnel ve eşit uygulamasını talep etmektir. Bireylerin idare ile kurdukları ilişkide hedef, idarenin hukuka uygun davranması ve bireylerin anayasa ve yasalarla tanınan haklardan hukuka uygun biçimde yararlanmasıdır. Kişisel çıkarın korunması ancak bunun aracı olduğu oranda değerlidir.” KARAHANOGULLARI, Onur; Birel İşlemlere Karşı Açılan İptal Davalarında İlgı Bağı Sorunu, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 62, S. 3, Y. 2007, s. 211.

reddetmesiyle alakalı olarak Büyükşehir Belediye Başkanı'nın sosyal medyadan verdiği mesaj örnek gösterilebilir³¹.

1994 tarihli değişiklik sonrası yaşananlar ve Anayasa Mahkemesi tarafından verilen iptal kararı ve aynı zamanda her iki değişikliğin yukarıda değinilen gerekçeleri birlikte değerlendirildiğinde denilebilir ki; bu taslakla getirilecek değişiklik benzer sebeplerle tartışma konusu olacak ve muhtemeldir ki Anayasa Mahkemesi tarafından yine benzer gerekçelerle iptal edilecektir. Ayrıca aynı senaryo gereği değişiklik ile iptal arasında geçecek süre içerisinde kanuna eklenecek “doğrudan³²” ifadesi gibi bir kelimelelik değişikliğin içtihat anlamında Danıştay'ın geçmiş deneyimi ve kültürü göz önünde bulundurulduğunda farklı yönde bir içtihadın en azından kısa süre içerisinde oluşacağına da ihtimal vermek güçtür.

B- MENFAAT GRUPLARININ DAVA AÇMA EHLİYETİ

İdari yargıda dava açma ehliyetinin içeriğini oluşturan öğelerden olan menfaat ihlalinin bulunması şartı belki de en fazla “menfaat grupları” söz konusu olduğunda tartışmalara neden olmaktadır. Belirli bir amaçla bir araya gelen kişi ya da mal topluluklarının kendisini veya üyelerini ilgilendiren konularda dava açabilmesi noktasında yargı yerleri maalesef çoğu zaman “ıçtihat” diyebileceğimiz süreklilikte kararlar verememiştir.

Öncelikle ifade etmek gerekir ki, bu kısımda menfaat gruplarının tamamını ele almamakla beraber, gündemi fazla meşgul eden gruplara yönelmiştir.

³¹ İlgili mesaj: “Danıştay'dan tarihi ve müthiş bir karar... Mimarlar Odası'nın dava açma ehliyeti yok... Hayırlı olsun”- Mimarlar Odası ve diğer odalar, artık şehirlerin gelişmesi önünde takoz olamayacak. “- Mimarlar Odası... Bundan sonra artık kendi işinize bakacaksınız... Tamam mı?”<http://www.milliyet.com.tr/danistay-mimarlar-odasi-nin-actigi-davayi-ankara-yerelhaber-1232069/>Erişim Tarihi: 30.07.2016

³² Benzer bir ifadeyi KKTC Anayasası'nda görmek mümkündür. KKTC Anayasası m. 152'ye göre; “...başvuru, sahip olduğu meşru bir menfaati, bu gibi karar veya işlem veya ihmâl yüzünden olumsuz yönde ve doğrudan doğruya etkilenen kişi tarafından yapılabilir.” Detaylı bilgi için bkz. ERHÜRMAN, Tufan; Çevre Davalarında “Menfaat İhlali”: Danıştay Ve Kktc Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 60, S. 3, Y. 2011, s. 451-452.

1- Sendikalar

Sendikalar, 6356 sayılı Sendikalar Ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'na göre "İşçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek için en az yedi işçi veya işverenin bir araya gelerek bir işkolunda faaliyette bulunmak üzere oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır." Sendikaların dava açma ehliyeti noktasında Danıştay tarafından tarihi süreç içerisinde aksi yönde pek çok karar çıkmıştır. Aksi yönde çıkan kararlar üzerine alınan içtihadı birleştirme kararı da bu yaraya merhem olamamış gibi gözükmektedir.

Bir kararında Danıştay, "4688 sayılı Yasa'nın 19/2-f. maddesinde; sendikaların, idare ile ilgili doğacak ihtilaflarında üyelerini yargı organları önünde temsil etme veya ettirme, dava açma ve açılan davalarda taraf olma durumlarının, "hukuki yardım gerekliliğinin ortaya çıktığı haller" olarak kabul edilmiş olması ve bu gerekliliğin ortaya çıkması durumunda sendikaların, üyeleri adına dava açabileceklerinin açıkça hükme bağlanmış olması karşısında, Mahkeme'nin aksi yöndeki yorumuna katılmaya hukuken olanak bulunmamaktadır...davanın ehliyet yönünden reddinde hukuki isabet görülmemiştir"³³ yönünde sendikaların dava açma ehliyetini kabul ederken; bir başka kararında, "4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanununun 19. maddesinin (f) bendinde, sendika ve konfederasyonların kuruluş amaçları doğrultusunda üyelerin idare ile ilgili doğacak ihtilaflarında, ortak hak ve menfaatlerinin izlenmesinde veya hukuki yardım gerekliliğinin ortaya çıkması durumunda üyelerini veya mirasçılarını, her düzeydeki ve derecedeki yönetim ve yargı organları önünde temsil edeceği veya ettireceği, dava açabileceği ve bu nedenle açılan davalarda taraf olabileceği kuralı getirilmiştir...isteminin reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan ve sadece davacının bireysel menfaatini ilgilendiren davanın, davacı veya davacı tarafından vekil tayin edilen avukat aracılığıyla açılması gerekirken, davacı adına Kültür ve Sanat Emekçileri Sendikası tarafından açılmasında usul hükümlerine uyarlık bulunmamaktadır"³⁴ diyerek tam aksi yönde karar verebilmiştir. Üstelik ilk kararda dava konusu, sendikanın kurucu üyesinin geçici görevlendirmesi iken ikinci kararda dava konusu olay, sendika üyesinin ücretinin değişen koşullara göre

³³ Dan. 5. D, 25.3.2003 E. 2002/3906, K. 2003/985 (Kazancı)

³⁴ Dan. 11. D, 16.3.2005 E. 2004/5740, K. 2005/1355 (Kazancı)

yeniden düzenlenmesi talebidir. İkisi de sendikanın tek bir üyesini ilgilendirirken acaba ilk kararda sendikanın “kurucu üyesi” olunması mı sonuca etki etmiş bilemiyoruz.

Nitekim bu ve benzeri kararlar sonrası Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu Kararıyla konu açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. İlgili kararda Danıştay yukarıda bahsi geçen kararlara da atıfta bulunarak özetle, “4688 sayılı Kanununun 19/f maddesi uyarınca kamu görevlileri sendikalarına, üyelerinin haklarını korumak amacıyla tanınmış olan dava açma hakkının kullanımında sınırlamaya gidilmesi, Anayasanın hak arama hürriyetine ilişkin 36'ncı maddesi kuralına uygun düşmeyeceği gibi; 151 sayılı Sözleşmenin, yukarıda anılan 1'inci ve 3'üncü maddelerine de aykırılık oluşturacağı açıktır. Gerek metindeki terimlere bağlı olarak maddenin yorumu, gerekse madde gerekçesi ile konuya ilişkin tarihsel süreç ve mevzuatımızda yapılan değişiklikler dikkate alındığında, kamu görevlileri sendika ve üst kuruluşlarının, sendika üyesi olan kamu görevlisinin isteği üzerine, statüsü ve bu statüsünden kaynaklanan hak, yükümlülük, görev ve sorumlulukları ile atama, nakil, disiplin ve personel hukukuna ilişkin diğer düzenlemelere dayalı olarak, üyeleri hakkında tesis edilen bireysel (sübjektif) işlemlere karşı, üyelerini temsilen avukatları aracılığıyla dava açabilecekleri ve bu nedenle açılan davalarda taraf olabilecekleri sonucuna ulaşılmaktadır³⁵” diyerek, sendikaların üyeleri hakkında dava açabileceğine ve açılmış davalara yardımcı bulunabileceğine hükmetmiştir.

Anılan içtihadı birleştirme kararına rağmen Türkiye Sağlık ve Sosyal Hizmetleri Kolu Kamu Görevlileri Sendikası (Türk Sağlık Sen) tarafından İli genelinde 24 saat hizmet veren 112 acil sağlık istasyonlarında görev yapan sağlık personeline yiyecek yardımı yapılmasına dair başvurunun reddine dair işlemi ile dayanağı olan Sağlık Bakanlığı işleminin iptali istemiyle açılmıştır. Danıştay ilgili kararında özetle, “Davacı Sendikanın, ... İli'nde 24 saat kesintisiz hizmet veren 112 Acil Sağlık İstasyonlarında görev yapan personele Devlet Memurları Yiyecek Yardımı Yönetmeliği ve ilgili mevzuat uyarınca yiyecek yardımı yapılması yönündeki başvurusunun reddine dair işlem ile dayanağı olan işlemin iptali istemiyle temyizden incelenmekte olan davayı açtığı; dava dilekçesinde üyelerin isimlerinin yer almadığı; davacı konumunda Türkiye

³⁵ Danıştay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu (DİBGK),3.3.2006, E. 2005/1, K. 2006/1 (Kazancı)

Sağlık ve Sosyal Hizmetleri Kolu Kamu Görevlileri Sendikası (Türk Sağlık Sen)'nin bulunduğu ve sonuç olarak adı geçen Sendikanın bu davayı üyeleri adına açmadığı anlaşılmaktadır. Sendikanın dava açma ehliyeti bakımından, "kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve mesleki hak ve menfaatlerinin korunması" koşulunun bulunması gerektiği tartışmasız olup; mensuplarının tümünü ancak ortak çıkarlar doğrultusunda temsil etme yetkisine sahip olan davacı Sendikanın, üyelerinin bir kısmını ilgilendiren bireysel bir işleme karşı dava açma ehliyeti bulunmamaktadır.³⁶” Yani içtihadı birleştirme kararına rağmen, sendikanın üyelerinin hak ve menfaatini ilgilendiren bir konuda dava açma ehliyetinin bulunmadığına karar vermiştir. Nitekim aynı kararın karşı oyunda da bu durum dile getirilmektedir. “Davacı Sendika, üyelerinin davaya konu işleme menfaatlerinin ihlal edildiğinden bahisle bu işlemin iptali istemi ile dava açmak suretiyle, ödenmesi gerektiğini iddia ettiği yemek bedellerinin ödenmesini sağlamayı amaçlamakta ve bu şekilde üyelerinin ortak hak ve menfaatlerini korumaktadır. Açıklanan nedenlerle, kamu görevlileri sendikalarının ödenmesi gerektiğini ileri sürdükleri bir bedelin ödenmemesine dair işlemin iptali istemiyle dava açabilecekleri, 4688 Sayılı Yasa'da yer verilen "Ortak hak ve menfaat" ibaresiyle bunun amaçlandığı, davada Sendika'nın, kişisel ve güncel menfaatinin mevcut olduğu, dolayısıyla dava açma ehliyetinin bulunduğu ve bu sebeple de davanın esasının incelenmesi gerektiği görüşüyle karara karşıyım.” Ancak ilgili kararda vurgunun “üye isimlerinin bulunmaması” nedeniyle ve dolayısıyla sendikanın tamamen kendi inisiyatifıyla dava açmış olduğunun da altını çizmek gerekir. Eğer içtihat üye isimlerinin dava dilekçesinde gösterilmesi kaydıyla sendikanın üyeleri hakkında dava açma ehliyetinin her halükarda kabul edileceği yönünde ilerleyecekse, yukarıdaki karara usul yönünden eksiklik nedeniyle göz yumulabilir.

2- Dernekler

5253 Sayılı Dernekler Kanununa göre dernek, “Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır.” Yine aynı kanunun 4. maddesinde dernek tüzüğünde bulunması gerekenler arasında, “Derneğin amacı ve bu

³⁶ Dan. 5. D, 14.2.2013 E. 2012/382, K. 2013/1033 (Kazancı), Benzer yönde karar için bkz. Dan. 5. D, 11.4.2013, E. 2010/6874, K. 2013/2985 (Kazancı)

amacı gerçekleştirmek için dernekçe sürdürülecek çalışma konuları ve çalışma biçimleri ile faaliyet alanı” yer almaktadır.

Danıştay’ın derneklerin tüzüklerinde belirttikleri üzere üyeleri hakkında yapılan işlem nedeniyle derneğin menfaatinin ihlal edildiği noktasında tutarlı bir içtihadının olduğunu söylemek güçtür. Kimi kararlarında derneğin menfaat ihlalini kabul ederken, kimi kararlarında kabul etmemektedir. Ve bu iki farklı içtihadın görebildiğimiz kadarıyla hiçbir tutarlı açıklaması yoktur. Örneğin Danıştay, “3795 sayılı Bazı Lise, Okul ve Fakülte Bitirenlere Unvan Verilmesi Hakkında Kanununun 4 üncü maddesi uyarınca Yükseköğretim Kurulunca çıkarılan Teknik Öğretmenler İçin Düzenlenecek Mühendislik Programlarının Uygulama Esas ve Usulleri Yönetmeliğinin 3,4,5 ve 6/2 nci maddelerinin iptali istemiyle açılan davada, davalı idare tarafından Teknik Öğretmenler Derneğinin dava açma ehliyetinin olmadığı ileri sürülmekte ise de 2908 sayılı Dernekler Kanununun 39 uncu maddesinin kamu görevlileri için öngörülmüş olduğu, teknik öğretmenlerin tümünün kamu görevlisi olduğu düşünülemeyeceği gibi, tüm teknik öğretmenleri ilgilendiren böyle bir konuda derneğin dava açma ehliyetinin bulunduğu açık olduğu...”³⁷ na karar vermiştir. Yine benzer yönde, “Tekel Genel Müdürlüğü Yönetim Kurulunun kararı ile kabul edilen, TEKEL’de görev tahsisli konut verilecek unvanların yer aldığı (2) sayılı cetvelin yeniden düzenlenmesine ve (2) sayılı cetvelde başmüfettiş ve müfettiş unvanlarına yer verilmemesine ilişkin kararın iptali istemiyle açılan davada Danıştay, Tekel Müfettişleri Derneğinin Ana Tüzüğünde yer alan 3. maddesinde, derneğin amacı üyelerinin tüm demokratik, ekonomik, sosyal ve özlük haklarını koruyup geliştirerek birleşmelerini ve dayanışmalarını sağlamak, 4. maddesinin a fıkrasında da, üyelerinin tümünü ilgilendiren mesleki sorunların çözümlenmesi, üyelerinin personel hukukundan doğan haklarının savunulması ve yeni hakların elde edilmesi için çalışmak olarak belirlenen amacı ve faaliyeti göz önüne alındığında, dernek üyelerinin personel hukukundan doğan haklarını kısıtlayan niteliği ile doğrudan doğruya üyelerinin demokratik, ekonomik, sosyal ve özlük haklarını korumak amacıyla kurulan davacı derneğin faaliyet alanına giren ve bu dernek kişiliğinin hak ve çıkarlarını ilgilendiren konulardan olduğundan, anılan işleme karşı dava açmakta derneğin hukuki menfaati bulunduğu anlaşılmakta olup; davacı derneğin sübjektif ehliyetinin varlığı

³⁷ DİDDGK, 23.5.1996, E. 1994/610, K. 1996/323 (Kazancı)

kabul edilmek suretiyle davanın esasının incelenmesi gerekmektedir.³⁸ Bu son kararda Danıştay, dernek tüzüğünde geçen “üyelerinin tümünü ilgilendiren mesleki sorunların çözümlenmesi, üyelerinin personel hukukundan doğan haklarının savunulması ve yeni hakların elde edilmesi için çalışmak” ibaresini dava açmaya ehliyetli olmak olarak yorumlamıştır.

Yukarıda bahsedilen kararlara karşın bir başka kararda Danıştay, *“Bankalar Kanununun 14. maddesinin 3 numaralı fıkrası uyarınca Bankacılık İşlemleri Yapma ve Mevduat Kabul Etme İzni Kaldırılan ... Bankası TAŞ. Nezdinde Bulunan Tasarruf, Ticari Kuruluşlar ve Diğer Kuruluşlar Mevduatının Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Ödenmesine İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Kararı'nın 3. maddesinin "d" fıkrası 1. ve 3. bentlerinin, 3. maddesi "b" fıkrasının, 5, 6, 7, 8, 9 ve 11. maddelerinin iptali istemiyle açılan davada, davacı derneğin Tüzüğüünün 4. maddesinde, derneğin faaliyet konuları belirlenirken "i" fıkrasında, ... Bankası mağdurlarını bir araya toplamak, birlik ve beraberliği sağlamak, ... Bankası mağdurlarının hak ve hukuklarını korumak, açılan ve açılacak olan mahkemelere öncülük etmek, davaları takip etmek, gerektiğinde avukat tutmak, mağdurların paralarının alınabilmesi için her türlü kurum ve kuruluşlarla görüşmeler yapmak, Bakanlık veya yetkililerine derneği temsilen yönetim olarak görüşmek ve sorunların çözümü için gerekli projeleri hazırlayarak uygulamak, diğer faaliyet konuları arasında sayılmıştır... dava açma hakkının esas hak sahibine ait olacağı kuşkusuz olup, bu hakkın onlar adına üçüncü kişilerce kullanılması olanaklı değildir. Öte yandan her ne kadar davacı dernek, Tüzüğüünde, banka mağdurlarının hak ve menfaatlerini korumak amacıyla dava açma hak ve yetkisinin kendisine görev olarak verildiğinden bahisle bu davanın açıldığını belirtmekte ise de; davacı derneğe, banka mağdurları adına dava açma hakkı değil, açılmış ve açılacak olan davaların takibine yardım etmek görevinin verildiği görülmektedir³⁹”* diyerek ilgili derneğin dava açma ehliyetinin olmadığına karar vermiştir. Bir önceki kararda tüzükte yer alan ibareyi geniş bir biçimde yorumlayarak ehliyetli olduğu yönünde karar verilmesine rağmen, bu karara konu olan dernek tüzüğünde geçen “... Bankası mağdurlarını bir araya toplamak, birlik ve beraberliği

³⁸ DİDDGK, 26.5.2000, E. 1999/390, K. 2000/761 (Kazancı) Benzer yönde karar için bkz. Dan. 14. D, 24.10.2013, E. 2012/9094, K. 2013/7096 (Kazancı)

³⁹ Dan. 10. D, 27.9.2004, E. 2004/5645, K. 2004/6431 (Kazancı)

sağlamak, ... Bankası mağdurlarının hak ve hukuklarını korumak, açılan ve açılacak olan mahkemelere öncülük etmek, davaları takip etmek, gerektiğinde avukat tutmak, mağdurların paralarının alınabilmesi için her türlü kurum ve kuruluşlarla görüşmeler yapmak..." ibaresini dava açma ehliyeti olarak değil, açılacak davalara yardımcı olmak veya açılmış davalara yardımda bulunulması olarak algılamış olması düşündürücüdür.

3- Vatandaş Olmak

İdarenin tek yanlı ve icrai olarak işlem ve eylem yapabildiği ve aynı zamanda yapılan eylem ve işlemin herhangi bir yargı kararıyla aksi ispat edilene kadar hukuka uygunluk karinesinden faydalandığı ve aynı zamanda da iptal davalarının objektif niteliği göz önünde bulundurulduğunda, idarenin yapmış olduğu her işleme ya da her eyleme karşı herkesin dava açabileceğinin kabulü mantıklı olarak gözükmektedir. Günümüzde bu durum ideal olmakla birlikte imkânsızdır. Bunun nedenleri arasında, idarenin yoğun dava yüküyle karşılaşabileceği, istikrarının bozulacağı, mahkemelerin dava yükünün artacağı ve bu sebeple bir menfaat şartı arandığı yönünde savunmalar yapılmaktadır⁴⁰. Dolayısıyla Danıştay sırf vatandaş olmak sıfatıyla açılan davalarda kural olarak, menfaat ihlalinin bulunmadığına karar vermekle birlikte⁴¹, aksi yönde vermiş olduğu kararlarda mevcuttur.

Bahsi geçen taslak ile İYUK m. 2'ye "doğrudan" ibaresinin eklenmesi halinde, vatandaş olma durumunun dava açabilmek için

⁴⁰ ONAR, Sıddık Sami; İdare Hukukunun Umumi Esasları, C. III, s. 1781. Konuyla ilgili bir karar için bkz. Dan. 4. D, 8.10.1998, E. 1998/4054, K. 1998/3514 (Kazancı)

⁴¹ "İstanbul Üniversitesince, Cumhurbaşkanına Onursal Doktorluk Unvanı verilmesine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davayı, idari işlemler hakkında çıkarları zedelenenler tarafından iptal davası açılabilirliği, zedelenen çıkarın da meşru ve kişisel olması gerektiği, uygulanmakta olan yasal düzenlemeye göre, Vatandaşlara, her idari işleme karşı salt vatandaş olması nedeniyle iptal davası açabilme hakkı tanınmadığı, Cumhurbaşkanına İstanbul Üniversitesince Onursal Doktorluk Unvanı verilmesine ilişkin işlem ile İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini 1941-1942 öğretim yılında bitiren davacının kişisel yarar ilişkisi bulunmadığı gerekçesiyle, 2577 sayılı Yasanın 15. maddesinin 1/b bendi uyarınca ehliyet yönünden reddedilen İstanbul 5. idare Mahkemesinin 8.2.1991 gün ve E: 1991/90, K: 1991/254 sayılı kararının, 2577 Sayılı Yasanın 49. maddesi uyarınca temyizen incelenerek bozulması istemidir... İdare Mahkemesince verilen kararın dayandığı gerekçe usul ve yasaya uygun olup, bozulmasını gerektiren başka bir neden de bulunmadığından, temyiz isteminin reddi ile anılan kararın onanmasına 25.3.1992 gününde oybirliği ile karar verildi." Dan. 8. D, 25.3.1992, E. 1991/2225, K. 1992/525 <http://hukuk.istanbul.edu.tr/idarehukuku/wp-content/uploads/2014/11/kararlar.docx> Erişim Tarihi: 16.12.15

yetebileceği görüşünü savunmak hiç şüphesiz daha zor olacaktır. Taslakta yer alan gerekçede bahsedildiği gibi eğer amaç, işlem ile davacı arasında “daha sıkı bir bağ” aramak ise bu durum vatandaş olmanın dava açmaya yetmeyeceği anlamına gelecektir. Böyle bir düzenlemenin de hukuk devleti anlamında sınırlayıcı bir etkiye sahip olabileceği aşikârdır.

Bu yöndeki kararlardan birinde Danıştay; “*Hukuk devleti esasının tüm kurum ve kuralları ile yerleştirilmesinin, ülkede yaşayan herkesin menfaati gereği olduğundan, toplumun ve dolayısıyla bireyin menfaatini zedeleyen, hukuk devleti esaslarına aykırı uygulamalara ilişkin işlemlere karşı bireylerin dava açmakta menfaati bulunmadığını söylemek mümkün değildir. Öte yandan, dava konusu Bakanlar Kurulu kararı ile yabancı silahlı kuvvetlerin yurda çağırılması olayını, savaşı doğurucu, kıskırtıcı bir unsur olarak gören her Türk vatandaşının, hem hukuk devleti ilkesini yerleştirme gereği olarak, hem de ülkede çıkabilecek bir savaş bakımından kişisel, meşru ve güncel bir menfaati bulunduğu*”⁴² menfaat ihlalinin bulunduğuna karar vermiştir. Yine benzer yönde, “... *dava konusu Bakanlar Kurulu kararı ile defin yapılacak olan yerdeki Süleymaniye Camii ve çevresinin İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun kararıyla 'kentsel ve tarihi SİT, kentsel ve arkeolojik SİT alanı' olarak kabul ve ilan edilmiş olduğu iddiasıyla, söz konusu Bakanlar Kurulu kararının iptali istemiyle, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması açısından her vatandaşın dava açmada menfaati bulunduğu kabulü gerekeceğinden, davacının vatandaş olarak, bir kişinin belediye mezarlığı dışında özel bir yere defnini öngören Bakanlar Kurulu kararının iptalini istemekte menfaati bulunduğu açık olup; davanın ehliyet yönünden reddi yolunda verilen kararda hukuka uygunluk bulunmamaktadır*”⁴³ Yine serbest avukatın sırf vergi mükellefi olması dolayısıyla menfaatinin ihlal edildiği iddiasına önem atfeden bir başka kararında Danıştay; “*22.7.2007 tarihinde yapılacak Genel Seçimle yenilenecek Türkiye Büyük Millet Meclisinin halen üyesi olan milletvekillerine 15.7.2007 tarihinde üç aylık dönem için peşin olarak ödenek ve yolluk ödenmesine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada...Danıştay'ın yerleşik içtihatları uyarınca, iptal davalarında dava konusu edilen idari işlemler ile davacılar arasında meşru, kişisel ve*

⁴² Dan. 10. D. 13.10.1992, E. 1990/4944, K. 1992/3569, Danıştay Dergisi (DD), Y. 23, S. 87, 1993, s. 481.

⁴³ DİDDK, 19.10.2001, E. 2001/415, K. 2001/737 (Kazancı)

güncel bir menfaat ilgisi bulunması gerekmele birlikte, sübjektif ehliyet sorunu nedeniyle bir kısım işlemlerin hukuki denetim dışında kalma olasılığının bulunduğu durumlarda, menfaat ihlalinin idari işlemlerin hukuka uygunluğunun iptal davası yoluyla denetlenmesini engellemeyecek biçimde yorumlanması zorunludur. Bu durumda, yukarıda yer verilen açıklamalar da göz önünde tutularak, olayda 15.7.2007 tarihinde milletvekillerine üç aylık dönem için peşin olarak yapılan ödenek ve yolluk ödemelerinin kamu gelirlerinden karşılanan kamu harcaması niteliğinde ve davacının da, vergi mükellefi olmasının sübjektif ehliyet koşulunun sağlanması açısından yeterli olduğunun kabulü gerektiğinden, davanın ehliyet yönünden reddine karar veren idare mahkemesi kararında hukuka uyarlık görülmemiştir⁴⁴” değerlendirmesi yapmıştır.

Vatandaş olma sıfatıyla Danıştay’ın menfaat ihlalini en geniş anlamda kabul ettiği kararlardan ilkirücu edip etmeme noktasında idarenin takdir yetkisi savunması ile ilgilidir. “Bergamalı 10 yurttaşın, yargı kararlarının uygulanmaması nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvuruları sonucunda Türkiye aleyhine hükmedilen toplam... Euro tazminatın Hazine tarafından ödenmesi üzerine, bu tutarın ... yılından bu yana T.C. Hükümetlerinin Başbakanları ve... rücu eden ödemesi isteğiyle yaptıkları başvurunun reddine ilişkin ... tarihli işlemin iptali istemiyle açılmıştır... Rücu mekanizmasının işletilmesi, kamu kurumunun yetkileri arasında bulunmakla birlikte, idarenin bunu kendiliğinden yapmadığı durumlarda, yurttaşların bunu sağlamak amacıyla idareye başvurularına bir engel bulunmamaktadır. Kamu hizmeti görevlilerinin kişisel kusurundan kaynaklanan zararın karşılığı olarak ulusal ya da uluslararası bir Mahkemece hükmedilen tazminat devlet tarafından zarara uğrayan kişiye ödendikten sonra ilgili kamu kurumu tarafından sorumlu personele rücu edilmemesi, bu yükün toplum üzerinde bırakılması anlamına geleceğinden, her yurttaş ve özellikle kamu görevlilerinin kişisel kusuru nedeniyle zarara uğrayıp yargısal süreci başlatmış olan yurttaşlar, ilgili personele rücu edilmesini sağlamak amacıyla idareye başvurabilir ve bu başvurularının reddi üzerine de dava açma hakkını kullanabilirler. Kamu hizmeti görevlilerinin hukuka aykırı eylem ve işlemlerinden ve kendi kusurlarından doğan zararı toplum

⁴⁴ Dan. 11. D, 25.9.2007, E. 2007/6930, K. 2007/7002 (Kazancı); Çevre konusuyla ilgili vatandaşın açtığı bir davanın ehliyet yönünden kabulüyle ilgili bkz. Dan. 6. D, 2.3.2009, E. 2008/11449, K. 2009/1896 (Kazancı)

ödemek zorunda değildir... bu davada işin esasının incelenmesi gerekirken, İdare Mahkemesince davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmesinde hukuki isabet görülmemiştir⁴⁵” diyerek sırf vergi mükellefi olması münasebetiyle herhangi bir vatandaşın bu davayı açabileceğine hükmetmiştir. Diğer bir karar ise Nazım Hikmet ile ilgilidir. Danıştay, “Dava, Şair Nazım Hikmet Ran'ın TC. Vatandaşlığından ıskatına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararının geçersiz kaldığı ve uygulanamayacağı hususunun tespiti ile nüfus kaydında form düzenleterek ve düzenleyerek vatandaşlıktan ıskatın nüfus kütüğüne tesciline ilişkin işlemin iptali istemiyle açılmıştır. Nazım Hikmet Ran Türk dünyasının ve 20. Yüzyıl dünya edebiyatının en büyük şairlerinden olup, milletlerarası bir kurum olan UNESCO'nun, şairin 100. doğum yılı anısına 2002 yılını Nazım Hikmet Yılı ilan etmesi bu gerçeğin bir tasdiki olmaktadır. Nazım Hikmet'in Türk ve Doğu halklarının şiirini büyük ölçüde etkilemiş, şiirde yeni yollar açmış, geçmiş ve gelecek yüzyılların ebediyen yaşayacak bir klasiği olması itibarıyla, hakkındaki vatandaşlıktan ıskat kararının nüfus kütüğüne tesciline ilişkin işlemin iptali istemi ile açılan bu davada, davacının güncel menfaati bulunduğu gibi, adı geçen şairin, ulusal sınırları da aşarak dünya çapında kabul görmüş bir sanatçı olması nedeniyle, bir vatandaş olarak davacının kişisel ve meşru menfaatinin de ihlal edildiği anlaşıldığından, bakılan davada, davacının sübjektif ehliyetinin varlığı kabul edilmek suretiyle davanın esasının incelenmesi gerekmektedir⁴⁶” diyerek vatandaş olmanın dava açmada menfaat ihlali için yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

4- İşlemin Yapıldığı Yerde Yaşıyor Olmak

Danıştay'ın semt ya da belde sakini olma sıfatıyla dava açmak için sübjektif ehliyetinin, daha doğrusu sırf semt ya da belde sakini olmanın menfaatini ihlal ettiği yönünde verdiği kararlar mevcuttur. İlgili kararlar incelendiğinde, Danıştay'ın özellikle, tıpkı 1994 tarihinde 4001 sayılı kanunla yapılan değişiklikte bahsi geçen “...çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren hususlar hariç olmak üzere...” ibaresinde de olduğu gibi, imar, çevre ve kültürel değerler söz konusu olduğunda semt ya da belde sakini olma sıfatını, dava açmada menfaatin ihlal edilmesi için yeterli görmektedir. Nitekim bir kararında, “... mevkiî imar planı değişikliği

⁴⁵ Dan. 5. D, 3.6.2008, E. 2007/7369, K. 2008/3234 (Kazancı)

⁴⁶ DİDDGK, 6.10.2005, E. 2004/3, K. 2005/2371 (Kazancı)

işlerinin iptali istemiyle açılmış... işleminin iptali istemiyle belde sakini olarak davayı açtığı... gölün kirlenmesi dolayısıyla su ve çevre kirliliğinin artacağını ileri sürdüğü... Bu durumda, yürürlükte bulunan plana göre yapılaşmanın yerinde olup olmadığının incelenip karar verilmesi gerekirken, idare mahkemesince davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir.⁴⁷” İlgili kararda çevre söz konusu olduğu için Danıştay menfaat ihlalinin gerçekleştiğine hükmetmiştir. İmar ile ilgili bir başka kararında ise yine benzer bir şekilde, “... mahallesi, ... sayılı taşınmazın imar planında değişiklik yapılmasına ilişkin belediye meclisi kararlarının iptali istemiyle açılmış...” mahkeme 1994 yılında 4001 sayılı kanunla yapılan ve Anayasa Mahkemesince iptal edilen⁴⁸ hükümde dahi çevre, tarihi ve kültürel değerler ve imar gibi kamu yararını ilgilendiren konuların ilgili değişiklikte ayrıksı tutulduğuna da atıfta bulunarak, “çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren konularda sübjektif ehliyet koşulunun, bu durum dikkate alınarak yorumlanması gerektiğine ilişkin Danıştay kararları yerleşik içtihat niteliği kazanmıştır. Bu saptamalar çerçevesinde uyumsuzluğa bakıldığında, imar planları kamu yararını ilgilendiren genel nitelikte düzenleyici işlemler olduğundan, semt sakini sıfatıyla menfaatinin ihlal edildiğinden bahisle dava açma hakkı bulunan davacının imar planı tadilatının iptali istemiyle açtığı bu davada dava açma ehliyetinin bulunduğu sonucuna varılmış, idare mahkemesi kararında isabet görülmemiştir.⁴⁹”

Yine imar planı üzerine açılan bir davada Danıştay, davacının davasını semt sakini olması sıfatına değil, zilyetliğine dayandığından bahisle reddederek adeta davacıya yol göstermeye çalışmıştır diyebiliriz. İlgili mahkeme kararına değinerek bu bahsi kapatmak istiyoruz. “... parsel sayılı, mülkiyeti Hazine'ye ait taşınmazın arıtma tesisi alanı olarak ayrılmasına ilişkin belediye meclisi kararının ve bu işlemin değiştirilmesi istemiyle yapılan başvurunun reddedilmesine ilişkin Belediye Başkanlığı işleminin iptali istemiyle açılmış... mülkiyeti Hazine'ye ait olan bu taşınmazın zilyedi olduklarından bahisle bu davayı açtıkları ve dava açma ehliyetini belde sakini sıfatına değil, bu taşınmazın zilyedi olmaları nedeniyle ileride doğması ihtimali bulunan bir hak iddiasına

⁴⁷ Dan. 6. D, 15.12.1993, E. 1993/1858, K. 1993/5451 (Kazancı)

⁴⁸ AYM, 21/9/1995, E. 1995/27, K. 1995/47 (Kazancı)

⁴⁹ Dan. 6. D, 9.7.2003, E. 2003/1712, K. 2003/4221 (Kazancı)

dayandırdıkları...taşınmazın maliki olmayan davacıların beldenin arıtma tesisinin yer seçimi işlemine karşı dava açma ehliyetlerinin bulunmadığı anlaşıldığından, uyumsuzluğun esasının incelenmesi suretiyle verilen idare mahkemesi kararında isabet görülmemiştir.⁵⁰”.

5- Barolar

Barolar, yasal temelini Anayasanın 135. maddesinden alan ve “...belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen...” kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşudur.

1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nun 76. maddesinde ise barolar şöyle tanımlanmıştır. “Barolar; avukatlık mesleğini geliştirmek, meslek mensuplarının birbirleri ve iş sahipleri ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni sağlamak; meslek düzenini, ahlâkını, saygınlığını, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak, avukatların ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüm çalışmaları yürüten, tüzel kişiliği bulunan, çalışmalarını demokratik ilkelere göre sürdüren kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır.”Yine aynı Kanununun 95. maddesinin 21. bendinde ise baro yönetim kurulunun görevleri arasında, “Hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmak” düzenlenmiştir.

İlgili yasal düzenlemeler incelendiğinde baroların, idari yargıya özgü olan ve objektif olma özelliği ile meşhur iptal davalarına karşı dava açabilme noktasında, Danıştay içtihatları ışığında şu yorumu yapmak zor olmayacaktır. Tarih boyunca baroların dava açma ehliyeti kimi zaman geniş yorumlanmış, kimi zaman ise dar yorumlanmıştır. Baroların öteki meslek kuruluşlarına kıyasen gündemde daha çok yer almasının nedeni, kendisini *hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak* gibi ifadelerle her türlü hukuksuzluğa karşı menfaati ihlal edilebilen bir konumda görmesindedir.

⁵⁰ Dan. 6. D, 20.4.2005, E. 2004/6309, K. 2005/2411 (Kazancı)

Öncelikle ifade etmek gerekir ki barolar hemen her konuda idari yargıda iptal davası açma yoluna gitmişlerdir. Bu sebeple bu çalışmada bu davaların hepsini inceleme imkanı yoktur. Burada nispeten kamuoyunda çok fazla dillendirilen kararlara yer verilecektir.

"Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik" in 4. maddesinin, 5. maddesinin 2., 3., 4., 5. fıkralarının, 6. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinin ve Geçici 1. maddesinin iptali istemiyle açılan davada Danıştay... avukatlık mesleği ile ilgili bulunmayan, radyo ve televizyon yayınlarında halk arasında Türkçe dışında kullanılan dil ve lehçelerde yayın yapılmasına ilişkin usul ve esasları düzenleyen Yönetmeliğin iptalini istemekte yukarıda sözü edilen anlamda menfaatinin bulunmadığı kanaatine ulaşıldığı... gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden reddine karar vermiştir.⁵¹" Bu kararda Danıştay "avukatlık mesleği ile alakası olmadığı için" radyo ve televizyon yayını ile ilgili uyuşmazlıkta baronun ehliyetli olmadığına karar vermiştir⁵². Bu kararın karşı oy yazısındaki ifadeler ise belki de olması gerekeni en iyi şekilde ifade etmektedir. "Açtığı iptal davası ile "menfaat" ilgisinin bulunup bulunmadığı hususunun, davacının idari faaaliyet karşısındaki tutumu, statüsü ve sıfatı belirlenerek, menfaat kavramı geniş anlamla tanımlanmak suretiyle belirlenmesi gerekir. Bakılan davada, Baro Başkanlığı hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak korumak ve kavramlara işlerlik kazandırmaya yönelik 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 76. ve 95/21. maddelerindeki görevine dayalı olarak hukukun üstünlüğü ve insan hakları ilkesini bertaraf edici nitelik taşıdığını öne sürdüğü Türk vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel olarak kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmeliğin iptali istemiyle dava açmıştır. Baro Başkanlıkları yürürlükte bulunan ilgili yasal düzenlemeler uyarınca, yargılama faaliyetinin savunma ayağını oluşturan avukatların meslek kuruluşu sıfatı nedeniyle, mesleki bir örgüt olmanın ötesinde hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak işlevine de sahiptir.

⁵¹ DİDDGK, 17.3.2005, E. 2005/80, K. 2005/96 (Kazancı)

⁵² Baroların dava açma ehliyetinin olmadığı yönünde benzer yönde bir karar için bkz. DİDDK, E. 2006/4705, K. 2009/1863, T. 22.10.2009 (Kazancı); Yargıtay'ın baronun dava açma ehliyetini kabul etmediği farklı bir karar için bkz. Yargıtay 14. HD, E. 2013/5359, K. 2013/7140, T. 10.05.2013 (www.hukukmedeniyeti.org)

Anılan işlevi nedeniyle de Baro Başkanlığının dava konusu yönetmelikle bir menfaat ilgisi olduğunun kabulü gerekir.”

Karar tarihleri incelendiğinde, yukarıda bahsi geçen karardan tam 20 gün sonra verilen bir başka karara bakıldığında ise Danıştay’ın baronun dava ehliyetine karşı (olmayan) tutumunu görmek pek mümkündür. İlgili dava, “Sağlık Bakanlığı Meslek Liseleri Ödül ve Disiplin Yönetmeliğinin “Örgün Eğitim Dışına Çıkarma” başlıklı 41. maddesinin (d) bendinde yer alan “Fuhuş yapmak ya da cinsel ilişkiye girmiş olduğu tespit edilmiş olmak” hükmü ile 46. maddesinde yer alan “Uyarma, Kınama ve Mahrumiyet cezalarına itirazda bulunulamaz” hükmünün iptali istemiyle açılmıştır.⁵³” Anlaşıldığı üzere dava kabaca öğrenci disiplin yönetmeliği ile ilgilidir. Bu davada Danıştay, “Kanunun Baro Yönetim Kurulunun görevlerinin sayıldığı 95. maddesinin 21. bendinde de, yönetim kurulunun, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmakla görevli olduğunun belirlenmiş olduğu, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmakla görevli bulunan Baronun, dava konusu Yönetmelik hükümleri ile Anayasanın eşitlik ilkesinin, kişinin dokunulmazlığı ilkesinin, özel hayatın gizliliği ilkesinin, kanunsuz suç ve ceza olmayacağı ilkesinin, temel hak ve özgürlüklerin ancak kanunla sınırlanabileceği ilkesinin ihlal edildiğini, öğrenim özgürlüğünün engellendiğini öne sürerek bakılan davayı açtığı göz önünde bulundurulduğunda, iptalini istediği Yönetmelik hükümleri ile menfaat ilgisinin bulunduğu açık olduğu gerekçesiyle...” diyerek baronun ehliyetini kabul etmiş ve davayı incelemiştir. Dolayısıyla bu kararda Danıştay baronun mevzuattaki görevlerine atıfta bulunup açılan davanın “avukatlık mesleği ile ilgisini” tartışmamıştır. Bu iki davanın konusu ve verilen hüküm dikkate alındığında, ehliyet yönünden hukuka aykırılık görülmeyen ikinci kararın “toplum nezdinde infial yaratacak” bir konuda olduğu da dikkatten kaçmamalıdır. Dolayısıyla her ne kadar istemesek de Danıştay’ın bu fikirle yola çıktığını söylemek ne yazık ki zor değildir.⁵⁴

Gebze - Orhangazi - İzmir Otoyolu projesi için açılan iki davaya değinmek gerekmektedir. Burada yine Danıştay’ın baronun görev

⁵³ DİDDGK, 7.4.2005, E. 2003/417, K. 2005/234 (Kazancı)

⁵⁴ Danıştay’ın baroların dava açma ehliyetini kabul ettiği farklı kararlar için bkz. DİDDK, E. 2004/2163, K. 2004/788, T. 7.10.2004 (Kazancı); DVDDK, E. 1998/19, K. 1999/139, T. 26.2.1999 (Kazancı); Dan. 6. D, E. 2007/545, T. 20.5.2008 (Kazancı)

sorunsalıyla ilgili kafasının ne kadar karışık olduğunu görebiliriz. 2011 ve 2013 yıllarında verilen iki karardan birincisi kısaca Çevresel Etki Değerlendirmesiyle ilgili bir yönetmelik hükmünün iptali sebebiyle, ikinci ise yine projeye ilgili yargı kararının uygulanmaması nedeniyle açılmıştır. Danıştay ilk davayla alakalı olarak özetle, “*Baro Yönetim Kurulu'nun görevlerinin sayıldığı 95. maddesinde ise, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmakla görevli olduğu hükmüne yer verilmiştir...Baroların hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmak konusunda yasal olarak yetkili kılındığı konusunda duraksama bulunmama ile birlikte, Baroların hukukun üstünlüğünü savunma görevinin avukatlık mesleğinin geliştirilmesi çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğinden, Baronun avukatlık mesleğini ilgilendirmeyen ve avukatların ortak menfaatlerini koruma amacı dışında kalan işlemleri dava konusu etmesi durumunda, bu davaların sübjektif ehliyet koşulunun bulunmaması nedeniyle reddedileceği tabiidir*⁵⁵” diyerek baronun ehliyetinin olmadığına karar vermiş ve yine “avukatlık mesleğiyle alaka” içtihadını tekrar etmiştir. İkinci kararda ise yine özetle, “*Barolar, yargılama faaliyetinde bulunan avukatların bağlı olduğu meslek kuruluşu sıfatı ile, mesleki çalışmalarının yanında hukukun üstünlüğünü korumak ve savunmakla da yükümlü olduklarından, İzmir Barosu Başkanlığının, yargı kararının uygulanmadığını öne sürerek dava konusu işlemlerin iptali istemiyle açacağı davada menfaat ilgisinin olduğunun kabulü gerektiğinden, davanın ehliyet yönünden reddine ilişkin Daire kararında hukuki isabet görülmemiştir*⁵⁶” diyerek ehliyetinin bulunduğuna karar vermiştir. Buradan çıkan sonuç ise; baronun (çevreyle ilgili olmasına rağmen⁵⁷)

⁵⁵ Dan. 14. D, 21.9.2011, E. 2011/13742, K. 2011/796 (Kazancı)

⁵⁶ DİDDGK, 25.12.2013, E. 2011/2123, K. 2013/4686 (Kazancı)

⁵⁷ Danıştay’ın herhangi bir yayınlanmış kararı olmamakla birlikte, (basından takip edildiği kadarıyla) Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki park ve bahçelerde inşa edilen piknik alanlarında her türlü alkollü içecek içilmesinin yasaklanması ve bu yasağa uymayanlara müdahale edilmesi uygulamasının kaldırılması istemiyle başvuran davacı Ankara Barosu Başkanlığının talebinin cevap verilmemek suretiyle reddedilmesinin ilişkin davalı idare işleminin iptali istemiyle açılmıştır... Ankara 9. İdare Mahkemesi davayı ehliyet yönünden kabul etmiş ve işlemi iptal etmiştir. Danıştay kararı ehliyetin olmaması nedeniyle bozmuş, ilk derece ilk kararında ısrar etmiştir. Şu an dava İdari Dava Dairesinde görüşülüyor. (Bu çalışma hazırlanırken karar

karayolu ile ilgili bir projenin usuli hükümlerine karşı dava açma ehliyeti yoktur. Ancak yine aynı projeyle ilgili alınan bir yürütmenin durdurulması kararı uygulanmamış⁵⁸ ve buna karşı dava açılmak isteniyorsa baronun dava açma ehliyeti mevcuttur.

6- İşlemin Yapıldığı Meskende Kiracı Olmak

Kiracının kiraladığı şeyle alakalı olarak ve bu sıfatı nedeniyle açtığı davalarda Danıştay, kiracının menfaat ihlalini genel itibariyle geçmişten günümüze kabul ettiğini söylemek güç olmayacaktır. Konuya yargı kararları ışığında baktığımızda, örneğin, "...kiracısı olduğu taşınmaz için, mal sahibi adına verilen inşaat ruhsatının iptali istemiyle açılan davanın, mal sahibi tarafından davacı aleyhine açılan tahliye davası sonucunda tahliyeye karar verildiği, Yargıtay'ca onanarak kesinleşen kararın icra edildiği... İhlal edilen menfaatin her halde maddi veya ekonomik olması gerekmediğinden, temyizen incelenen ısrar kararında belirtilen "davacının davaya devam etmekte hiç bir hukuki yararı kalmamaktadır. Çünkü dava sonucunda mahkememizce bir iptal kararı verilmiş olsa bile davacının tekrar kiracısı bulunduğu konutta oturmasına veya bir tazminat talebinde bulunmasına kesinleşen yargı kararları karşısında olanak yoktur." gerekçesi de yerinde değildir. Açıklanan nedenlerle, Danıştay Altıncı Dairesinin bozma kararına uyulmayarak davanın ehliyet yönünden reddine ilişkin kararda ısrar edilmesi yerinde görülmediğinden davacının temyiz isteminin kabulü...⁵⁹"ne karar vermiştir. Kamulaştırma karşılığı kiracısı olduğu dükkânın idare tarafından takas olarak verilmesine ilişkin işlemin iptali için açılan davada Danıştay kiracının menfaatinin ihlal edilmediğine karar vermiştir⁶⁰.

Başka bir kararda Danıştay, kiracısı olduğu taşınmaz ile ilgili malik tarafından hazırlanan ve koruma kurulunca düzeltilerek uygun bulunan restorasyon projesinin iptal edilmesiyle ilgili açtığı davada, "davacının, eski eseri korumaktan çok aleyhine açılmış olan tahliye davası sonucu tahliyesini önlemek ve 1981 yılından beri süregeldiği belirtilen kiracılık

yayınlanmadı)http://bianet.org/bianet/hukuk/151895-ankara-parklarındaki-alkol-yasagi-keyfi-bir-karar Erişim Tarihi: 20.12.15

⁵⁸ Yargı kararının uygulanmaması üzerine baronun menfaatinin ihlal edildiğinin kabul edilmesi üzerine başka bir karar için bkz. DİDDGK, 25.06.2014, E. 2012/2180, K. 2014/2784 (Kazancı)

⁵⁹ DİDDGK, 21.1.1988, E. 1987/47, K. 1988/3 (Kazancı)

⁶⁰ Dan. 6. D, 26.2.1990, E. 1990/55, K. 1990/169 (Kazancı)

ilişkinini devam ettirmek amacıyla, mülkiyet bağı da bulunmayan taşınmaza yönelik olarak bu davayı açtığı kanaatine ulaşıldığından, söz konusu taşınmazın kiracısı olan davacının, asıl malik tarafından hazırlatılan ve koruma kurulunca da düzeltilerek uygun bulunan restorasyon projesinin iptalini isteme konusunda, meşru bir menfaatinin bulunmadığı gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmesi gerekirken⁶¹” diyerek davayı açma sebebinin eseri korumak değil, tahliye davasından kurtulmak için olduğu için ehliyet yönünden reddine karar vermiştir. Kiracının dava açma sebebinin kiracılık ilişkisine dayandığı bir başka kararda ise Danıştay ehliyetin varlığını ve menfaatinin ihlal edildiğini ifade ederken, “...davacının taşınmaz ile kira sözleşmesinden kaynaklanan özel bir ilişkisinin bulunduğu, taşınmazın onarılması amacıyla masraf yaptığı, idare ile davacı arasında sulh protokolünün İmzalandığı, Samsun Büyükşehir Belediyesi'nin 12.03.2009 tarihli yazısında da taşınmazın kıyı kenar çizgisi içerisinde kalan dolgu alanı niteliğinde olduğunun belirtildiği hususları ve davacının diğer iddiaları dikkate alındığında dava konusu işlemle menfaat ilgisinin bulunduğu kabulü gerektiğinden⁶²” diyerek kiracının ilgili gayrimenkulün satılmasına ilişkin işleme karşı açtığı davada menfaatinin ihlal edildiğine kanaat getirmiştir.

Kiracısı olduğu yerin kamulaştırılması nedeniyle dava açan ve menfaatinin ihlal edildiğini öne süren kiracıya karşı Danıştay; “...belediyenin kendi mülkiyetinde bulunan bir taşınmazı üçüncü kişiye kamulaştırma karşılığı olarak vermesine ilişkin işleme karşı, taşınmazda aynı hak sahibi olmayan, kiracı sıfatını taşıyan davacının idari yargı yerinde dava açma olanağı sağlayan herhangi bir bağı, haklı ve geçerli bir nedeni olmadığı gerekçesiyle⁶³” dava açma ehliyeti olmadığına karar vermiştir. Nitekim 2001 yılında 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 14. maddesinde 4650 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, dava açma hakkı

⁶¹ Dan. 6. D, 30.11.2004, E. 2003/1464, K. 2004/6125 (Kazancı)

⁶² Dan. 13. D, 1.7.2009, E. 2009/2640, K. 2009/7336 (Kazancı); Benzer yönde, “Yıkım kararı doğrudan yapıya yönelik olarak tesis edilen bir işlem olduğundan, adına işlem tesis edilen ve yapının maliki olan kişiler dışında, bu işlemde etkilenen kişiler tarafından da dava açılması olanaklıdır. Dava konusu işlemlerin icra edilmesi durumunda, bu yapıda kiracı olarak faaliyette bulunan davacı şirketin olumsuz etkileneceği açıktır” diyerek yine menfaat ihlalinin kiracı yönünden kabul etmiştir. Dan. 14. D, 18.4.2012, E. 2011/9654, K. 2012/2931 (Kazancı)

⁶³ Dan. 6. D, E. 1990/55, K. 1990/169, T. 26.2.1990 (Kazancı)

sadece malike tanınmıştır; “Kamulaştırmaya konu taşınmaz malın maliki tarafından 10 uncu madde gereğince mahkemece yapılan tebligat gününden, kendilerine tebligat yapılamayanlara tebligat yerine geçmek üzere mahkemece gazete ile yapılan ilan tarihinden itibaren otuz gün içinde, kamulaştırma işlemine karşı idari yargıda iptal ve maddi hatalara karşı da adli yargıda düzeltim davası açılabilir.”⁶⁴”

SONUÇ

Dava açma ehliyeti ve özelde sübjektif ehliyet (menfaat ihlali) konusunda yukarıda anlatılanlardan sonra ortaya net bir biçimde sıralayabileceğimiz sonuçlar çıkarmayı umut ederdik. Ancak gerek mevzuatta yapılan değişikliklere gerekse Danıştay’ın vermiş olduğu kararlara bakıldığında; ne mevzuat ne de kararlar içtihat niteliğine ulaşabilecek süreklilikte ve olgunlukta değildir.

Mevzuatta yapılmak istenen düzenlemelere bakıldığında dava açma ehliyetine getirilmek istenen sınırlamalar malumdur. Bu noktada belki de söylenmesi gereken, menfaat ihlali noktasında mevzuatta yapılacak her düzenlemenin belirli sıkıntılara yol açabileceğidir. Bu sebeple bu alanla ilgili tasarrufu genel çerçeve çizdikten sonra yargıya bırakmak en doğrusu olacaktır. Bu fikri daha kuvvetli bir biçimde savunamamanın sebebi ise; verilen yargı kararlarında bir tutarlılığın hissedilememesidir.

Gerek dernekler gerekse barolar konusunda Danıştay hiçbir kural ve ilke gözetmeksizin aksi yönde kararlar verebilmiştir. Örneğin sendikalar konusunda Danıştay farklı yönde verilen kararlar ışığında içtihadı birleştirme kararı verme yoluna gitmiş ve içtihatları birleştirmiştir. Buna rağmen yukarıda anılan kararda da ifade edildiği üzere içtihadı birleştirme kararından sonra dahi sendikaların dava açma ehliyeti noktasında menfaatinin ihlal edilmediğine karar vermiştir. İncelenen diğer menfaat grupları ise; kiracılar, semt-belde sakini, vatandaştır. Ve bahsi geçen bu gruplar içinde yine istikrarsız kararlara yer verilmiştir.

Kolektif işlemlere karşı muhalif kalanların dava açabilmesi için gerekli olan şartlar konusunda ise incelenen kararlar ışığında Danıştay’ın içtihat oluşturduğu gözlemlenmektedir. Menfaatin ihlal edilmesi için

⁶⁴ Kiracının dava açma ehliyeti ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. KAYA, Cemil; Kiracıların Sübjektif Dava Ehliyeti Konusunda Danıştay Kararlarının Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Prof. Dr. İl Han ÖZAY’a Armağan, C. 69, S. 1 – 2, Y. 2011.

gereken, menfaatin güncel olması noktasında ise farklı yönde verilen kararlar mevcuttur. Kimi kararlarında menfaatin dava açma sırasında var olmasını yeterli görürken, diğer bazı kararlarında ise dava açıldığı anda olan menfaati dava sonuçlanıncaya kadar aramıştır. Nitekim başka bazı kararlarda dava açma anında olmayan ve fakat ileride doğması muhtemel menfaati ise Danıştay korumamıştır.

“Özlenen odur ki, İdari Yargı, ne işin esasına girmek istemediği konuları sudan bir “menfaat” koşulu gerekçesine bağlı olarak başından atsın ne de bu kurumu bazı “dava hastası” kimselerin kişisel kaprisleri uğruna yargısal denetimi mekanizmasını işleyemez bir duruma getirme tutkularının bir tatmin aracı haline dönüştürsün⁶⁵”.

KAYNAKÇA

- ALTUNDİŞ**, Mehmet ; İdari Yargıda Dava Açma Ehliyeti, TBB Dergisi, Sayı 69, 2007.
- ÇAĞLAYAN**, Ramazan; İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Güncellenmiş 6. Baskı, Ankara 2015.
- DEMİRKOL**, Selami; Yasa Yapıcılar Yargı Yerlerinin Gerisinde, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, C. 12, S. 1-3, 1991.
- DEMİRKOL**, Selami; İdari Yargılama Usulü'nde Ehliyet Olgusu (Sübjektif Ehliyet Bağlamında Menfaat İhlali Pratiğinin ‘Çevre Hakkı’ Duyarlılığı ile Bulduğu Yansıma)”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, C. 15, S. 1, 2012.
- ERHÜRMAN**, Tufan; Çevre Davalarında “Menfaat İhlali”: Danıştay Ve Kktc Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 60, S. 3, Y. 2011.
- GÖZÜBÜYÜK**, Şeref; Amerika Ve Türkiye’de İdarenin Kaza Denetlenmesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1961
- GÖZÜBÜYÜK**, Şeref; Yönetmelik Yargı, Turhan Kitabevi, Ankara 2013.
- HANAĞASI**, Emel; Davada Menfaat, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.
- KAPLAN**, Gürsel; Danıştay Kararları ve İlgili Özel Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet, İÜHF M C. LXIX, S.1 -2, 2011.
- KARAHANOGULLARI**, Onur; Birel İşlemlere Karşı Açılan İptal Davalarında İlgi Bağı Sorunu, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 62, S. 3, Y. 2007

⁶⁵ ÖZAY, s. 155.

- KAYA, Cemil;** Kiracıların Sübjektif Dava Ehliyeti Konusunda Danıştay Kararlarının Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Prof. Dr. İl Han ÖZAY'a Armağan, C. 69, S. 1 – 2, Y. 2011.
- KAYA, Cemil;** İptal Davalarında Menfaatin Aktüel Olması Şartının Anlamı Ve Kapsamı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1, 2008.
- KOÇAK, Mustafa;** Hukuk Devleti Kavramı Açısından İdari İptal Davalarında Menfaat İhlali veya Hak İhlali Koşulu, Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 10, S. 1 – 3, 1996
- OKAY, Suphi N.;** İdare Davalarında Görev Ve Yetki, Dava Ve Husumet Ehliyeti Süreşımı Ve Mercî Tecavüzü Meseleleri – Danıştay Karar ve İçtihatları, Kanaat Basımevi, Ankara 1946.
- ONAR, Sıddık Sami;** İdare Hukukunun Umumi Esasları, C. III.
- ÖZAY, İl Han;** Günışığında Yönetim II Yargısal Korunma, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2010.
- ÖZDEK, Yasemin;** İptal Davalarında Menfaat Koşulu, Amme İdaresi Dergisi, C. 24, S. 1, 1991.
- TEKİNSOY, Ali Orhan;** İptal Davaları ve Dava Ehliyeti, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001.
- YILDIRIM, Turan;** İdari Yargı, 2. Baskı, Beta Yayını, 2010.
- YÜCESOY, Ayşe Aslı;** İdari Yargılama Hukukunda İptal Davalarında Menfaat (İdari Yargıda Sübjektif Dava Ehliyeti Koşulu), Seçkin Yay., Ankara 2016.
- Danıştay Altıncı Daire Kararları (1965-1977), Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu, Ankara, 1979.

www.kazanci.com

www.bianet.org

www.hukuk.istanbul.edu.tr

www.hukukmedeniyeti.org

www.danistay.gov.tr

www.kararara.com